

PINKSTEREN 1998:

DE GROOTSTE DAG VAN ONZE GESCHIEDENIS

Comunione e Liberazione

INHOUDSOPGAVE

*Voorwoord redactie

*Getuigenis van don Giussani:

"In de eenvoud van mijn hart heb ik U vol blijdschap alles gegeven"

*Toespraak van paus Johannes Paulus II

*Brief van don Giussani aan de Fraterniteit van Comunione e Liberazione

bron: TRACCE, Litterae Communionis, n. 6, giugno 1998:

"Nella semplicità del mio cuore lietamente Ti ho dato tutto", p. 18-20; Le parole pronunciate dal Santo Padre, p.15-17, Lettera alla Fraternità, p. 1.

omslag: *Pinksteren* (fragment), Giotto, Cappella degli Scrovegni, Padua
Dit cahier is een uitgave van Litterae Communionis, tijdschrift van de internationale lekenbeweging Comunione e Liberazione.
Redactieadres Nederland: Minister Beversstraat 40, 6042 BN Roermond

Onder alle woorden die Jezus zegt en onder alle genadegaven die hij schenkt is er één de grootste van allemaal die alle samenvat; namelijk deze waarmee Christus zijn vrienden aanspoort altijd één te zijn bij het oplossen van kwesties en bij het beoordelen van het goede dat gedaan moet worden; om zich één van hart en één van ziel te voelen en om deze eenheid als het ene en enige goed te beschouwen; om zich in de eenheid van de Geest te binden met de boei van de vrede; om een enkel lichaam en een enkele geest te vormen; om te beantwoorden aan de ene roeping, bezield door een en dezelfde hoop.

-Gregorius van Nyssa

De laatste drie jaren van dit millenium zijn door de Paus gewijd aan de personen van de Heilige Drieëenheid. 1997 was gewijd aan Jezus Christus en vond zijn grootste uitdrukking in de Wereldjongerendag in Parijs, dit jaar -1998- is gewijd aan de Heilige Geest en het volgend jaar zal gewijd zijn aan God de Vader. Centrale gebeurtenis van dit jaar vormde de bijeenkomst van de nieuwe kerkelijke bewegingen en gemeenschappen op het Sint-Pietersplein: op Pinksteren hebben zij zich rondom paus Johannes Paulus II geschaard en samen een groot getuigenis van eenheid afgelegd. De leiders van vier bewegingen spraken de Paus bij deze gelegenheid toe: Chiara Lubich van Focolare, Kikko Arguello van de Neocatechumenale weg, Jean Vanier van l'Arche en don Giussani van Comunione e Liberazione. De laatste spreekt in zijn brief die hij na de bijeenkomst aan de leden van de Fraterniteit van Comunione e Liberazione schreef van "de grootste dag van onze geschiedenis". In dit boekje presenteren wij in Nederlandse vertaling het getuigenis van don Giussani, vervolgens de belangrijke toespraak die de Paus tot de bewegingen richtte en tenslotte de brief aan de Fraterniteit van Comunione e Liberazione.

De redactie

"In de eenvoud van mijn hart heb ik U vol blijdschap alles gegeven"

Getuigenis van don Luigi Giussani tijdens de ontmoeting met de Paus. Sint-Pietersplein, 30 mei 1998

Heilige Vader, ik vertel U, ik probeer U te vertellen, hoe in mij een houding is ontstaan -die God zou hebben gezegend, zoals hij wilde- die ik niet kon voorzien laat staan verlangen.

1. "Wat is dan de mens dat Gij acht op hem slaat, het mensenkind dat Gij hem aanziet?" (Ps. 8). Geen enkele vraag heeft mij sinds de jaren die ik in het seminarie doorbracht ooit zo getroffen als deze. Er is maar één Mens op aarde geweest die mij heeft kunnen antwoorden en wel door een nieuwe vraag te stellen: "Wat voor nut heeft het voor een mens heel de wereld te winnen, als dit ten koste gaat van eigen leven? Of wat zal een mens kunnen geven in ruil voor zijn eigen leven?" (Matth. 16,26; verg. Mc. 8,36 ev.; Lc. 9,25 ev.).

Geen enkele vraag is voor mij adembenemender geweest dan deze vraag van Christus!

Geen enkele vrouw heeft ooit over haar zoon met zo'n oorspronkelijke tederheid en met zo'n onbetwistbare waardering voor de vrucht van haar schoot horen spreken, met een volledige positieve bevestiging van zijn bestemming; alleen de stem van de Jood Jezus van Nazareth deed dit.

Meer nog: geen enkele mens kan zichzelf zo zeer bevestigd voelen in zijn absolute waardigheid, los van het feit of hij ergens in slaagt of niet. Niemand ter wereld heeft ooit zo kunnen spreken! Alleen Christus neemt mijn menselijkheid

zo volkomen ter harte. Het is de verbazing van Dionysius de Areopagiet (5e eeuw): "Wie zou ooit kunnen spreken over de liefde van Christus voor de mens, een liefde die overvloedig van vrede?" Ik herhaal deze woorden bij mezelf al meer dan vijftig jaar!

Daarom is de encycliek *Redemptor Hominis* onze horizon binnengetrepen als een lichtflits in volkomen duisternis die de donkere wereld van de hedendaagse mens met al zijn verwarde vragen omhult.

Dank U, heilige Vader.

Door een eenvoud van hart kon ik Christus als iets buitengewoons ervaren en erkennen, met die zekere onmiddellijkheid die kenmerkend is voor een onaantastbare en onverwoestbare evidentie van factoren en momenten in de werkelijkheid, die, wanneer ze de horizon van onze persoon eenmaal zijn binnengekomen, tot aan het hart raken.

Erkennen wat Christus in ons leven is beslaat dus het geheel van ons bewustzijn van het leven: "Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven" (Joh. 14,6).

"Domine Deus, in simplicitate cordis mei laetus obtuli universa" ("Heer God, in de eenvoud van mijn hart heb ik U in blijdschap alles gegeven"), luidt het in een gebed van de ambrosiaanse Liturgie. Dat de erkenning waar is, ziet men aan het feit dat het leven een laatste, hardnekkig vermogen tot blijdschap heeft.

2. Hoe kan deze blijdschap, die de menselijke glorie van Christus is en die mijn hart en mijn stem op bepaalde momenten vervult, door de hedendaagse mens ontdekt worden als waar en redelijk?

Omdat deze Mens, de Jood Jezus van Nazareth voor ons is gestorven en verrezen. Deze verrezen mens is de Realiteit waarvan heel de positiviteit van het bestaan van iedere mens afhangt.

Elke ervaring op aarde, die geleefd wordt in de Geest van Jezus, Verrezen uit de dood, bloeit in de Eeuwigheid. Deze bloei zal niet slechts tot volle wasdom komen aan het einde van de tijd; zij is al begonnen in het ochtendgloren van Pasen. Pasen is het begin van deze weg naar de eeuwige Waarheid van alles, een weg dus die al aanwezig is binnen de geschiedenis van de mens.

Christus, het geïncarneerde Woord van God, komt in feite aanwezig -juist omdat hij verrezen is- in elke tijd, door heel de geschiedenis heen, om van de Paasmorgen aan te komen bij het einde van deze tijd en van deze wereld.

De Geest van Jezus, dus van het Woord dat vlees is geworden, wordt voor de mens van elke dag ervaarbaar in Zijn kracht die heel het bestaan van het individu en dat van de geschiedenis der mensheid verlost, in de radicale verandering die zich voordoet in wie zich op Hem inlaat en Hem volgt, zoals Johannes en Andreas.

In de mate dat ik de ontmoeting met Hem heb kunnen aanhangen en Hem aan de broeders in de Kerk van God heb kunnen meedelen, is de genade van Jezus voor mij een geloofservaring geworden die zich in de Heilige Kerk, d.w.z. in het christenvolk, heeft onthuld als roep en wil om het nieuwe Israël van God te voeden: "Populum Tuum vidi, cum ingenti gaudio, Tibi offerre donaria" ("Ik heb gezien dat Uw volk met grote vreugde het bestaan als een offerande voor U erkent"), zo gaat het gebed van de Liturgie voort.

Zo heb ik gezien hoe zich een volk gevormd heeft, in naam van Christus. Alles in mij is werkelijk religieuzer geworden, tot aan het bewustzijn dat ontdekt heeft dat "God alles in alles is" (1 Kor. 15,28). In dit volk is de vreugde "ingenti gaudio" geworden, beslissende factor van de eigen geschiedenis als laatste positiviteit en dus als vreugde. Wat hoogstens een individuele ervaring kon schijnen werd een

protagonist in de geschiedenis, dus werktuig van de missie van het ene Volk Gods.

Dit nu fundeert de zoektocht naar de eenheid die onder ons is uitgedrukt.

3. De kostbare tekst uit de ambrosiaanse Liturgie eindigt dan met de woorden: "Domine Deus, custodi hanc voluntatem cordis eorum" ("Heer God, bewaak deze wil van hun hart").

Steeds weer komt de ontrouw in ons hart omhoog, ook tegenover de mooiste en meest ware dingen. Oog in oog met de mensheid van God en met de oorspronkelijke eenvoud van de mens kan de mens te kort schieten door zijn zwakheid en door het vooroordeel van de wereld, zoals Judas en Petrus. Toch zet de persoonlijke ervaring van de ontrouw, die steeds weer opduikt en zo de gebrekkigheid van iedere menselijke handeling demonstreert, aan tot de voortdurende gedachtenis van Christus.

Op de wanhopige schreeuw van pastoor Brand in het gelijknamige drama van Ibsen ("Antwoord mij, o God, in het uur waarin de dood mij opslokt: is dan heel de wil van de mens niet toereikend om ook maar een stukje verlossing te verwerven?") antwoordt de positieve nederigheid van de heilige Teresia van het Kind Jezus die schrijft: "Wanneer ik liefheb, dan is het Jezus alleen die in mij werkt".

Dit alles betekent dat de vrijheid van de mens, die door het Mysterie steeds verondersteld wordt, zijn hoogste en onaantastbare uitdrukkingsvorm vindt in het **gebed**. Daarom doet de vrijheid zich overeenkomstig zijn ware natuur voor als een vraag om het Zijn aan te hangen, dat wil zeggen: Christus aan te hangen. Ook al is het onvermogen en de zwakheid van de mens groot, de affectie voor Christus is bestemd te blijven.

In deze zin is Christus, Licht en Kracht voor ieder van zijn volgelingen, de adekwate weerspiegeling van dat woord waarmee het Mysterie te voorschijn treedt in zijn laatste relatie met zijn schepsel, namelijk als **barmhartigheid**: Dives in Misericordia. Het mysterie van de barmhartigheid slaat elke menselijke voorstelling van rust of wanhoop stuk; ook het gevoel van vergeving bevindt zich in dit mysterie van Christus.

Dit is de laatste omhelzing van het Mysterie, waartegen de mens -ook de verst verwijderde en meest perverse of de meest verduisterde en duistere- niets kan inbrengen, waartegen hij geen bezwaar kan maken: hij kan het verlaten, maar dan verlaat hij zichzelf en zijn eigen goed. Het Mysterie als barmhartigheid blijft het laatste woord ook tegenover alle lelijke mogelijkheden die de geschiedenis in zich bergt.

Daarom drukt het bestaan, als laatste ideaal, zich uit in het **bedelen**. De ware protagonist van de geschiedenis is de bedelaar: Christus die bedelt om het hart van de mens en het hart van de mens dat bedelt om Christus.

DE TOESPRAAK VAN DE PAUS

"Plotseling kwam uit de hemel een gedruis alsof er een hevige wind opstak en heel het huis waar zij gezeten waren, was er vol van. Er verscheen hun iets dat op vuur geleek en dat zich, in tongen verdeeld, op ieder van hen neerzette. Zij werden allen vervuld van de Heilige Geest" (Hand. 2, 2-3).

Dierbare broers en zussen!

1. Met deze woorden leiden de Handelingen van de Apostelen ons binnen in het hart van het Pinkstergebeuren; ze presenteren ons de leerlingen die, verenigd met Maria in het cenakel, de gave van de Geest ontvangen. Zo komt de belofte van Jezus uit en begint de tijd van de Kerk. Vanaf dat moment zal de wind van de Geest de leerlingen van Christus tot aan de uiterste grenzen van de aarde brengen. Hij zal hen tot het martelaarschap brengen doordat zij onverschrokken getuigen van het Evangelie. Wat tweeduizend jaar geleden in Jeruzalem is gebeurd, lijkt zich vanavond op dit Plein, centrum van de christenwereld, te hernieuwen. Net zoals eens de Apostelen, zo zijn ook wij bijeen in een groot Pinkstercenakel, hevig verlangend naar de uitstorting van de Geest. Hier willen wij met heel de Kerk belijden dat er "slechts één Geest [is]..., ... slechts één Heer, ... slechts één God, die alles in allen tot stand brengt" (1 Kor. 12, 4-6). Dit is het klimaat dat we opnieuw willen beleven, terwijl we smeken om de gaven van de Heilige Geest voor eenieder van ons en voor heel het volk van de gedoopten.

2. Ik begroet en bedank kardinaal James Francis Stafford, Voorzitter van de Pontificale Raad voor de Leken, voor de woorden die hij tot mij gericht heeft, ook in jullie naam, aan het begin van deze bijeenkomst. Met hem begroet ik ook de heren Kardinalen en Bisschoppen die hier aanwezig zijn. Een bijzonder woord van dank richt ik tot Chiara Lubich, Kiko Arguello, Jean Vanier en monseigneur Luigi Giussani voor hun ontroerende getuigenissen. Samen met hen groet ik ook de stichters en verantwoordelijken van de nieuwe gemeenschappen en bewegingen die hier vertegenwoordigd zijn. Tenslotte is het mij een dierbaar genoegen mij tot eenieder van jullie, broeders en zusters van de afzonderlijke kerkelijke bewegingen, te richten. Jullie hebben de uitnodiging die ik met Pinksteren 1996 aan jullie adres heb gedaan bereidwillig en enthousiast aangenomen. Jullie hebben je onder leiding van de Pontificale Raad voor de Leken zorgvuldig voorbereid op deze buitengewone ontmoeting, die ons naar het Grote Jubileum van het Jaar Tweeduizend werpt.

Wat vandaag hier gebeurt is werkelijk een totaal nieuwe gebeurtenis: voor de eerste keer komen de bewegingen en de nieuwe kerkelijke gemeenschappen allemaal bijelkaar samen met de Paus. Het is het grote "gemeenschappelijke getuigenis" dat door mij is aangekondigd voor het jaar dat, nu de Kerk onderweg is naar het Grote Jubileum, gewijd is aan de Heilige Geest. De Heilige Geest is hier met ons! Hij is de ziel van dit wonderbaarlijk gebeuren van kerkelijke gemeenschap. Waarachtig "deze dag scheidt de Heer, laat ons hem vieren met vreugde" (Ps. 117, 24).

3. Jeruzalem, bijna tweeduizend jaar geleden, op de dag van Pinksteren: voor een menigte, verbaasd en spottend vanwege de onverklaarbare verandering die zich in de

Apostelen had voorgedaan, verklaarde Petrus moedig: "Jezus de Nazoreeër was een man wiens zending tot jullie van Godswege bekrachtigd is... Hem hebben jullie door de hand van goddelozen aan het kruis genageld en gedood. Maar God heeft hem ten leven opgewekt" (Hand. 2, 22-24). In de woorden van Petrus openbaart zich het zelfbewustzijn van de Kerk dat gegrondvest is op de zekerheid dat Jezus Christus leeft, in het heden werkzaam is en het leven verandert.

De Heilige Geest die reeds werkzaam was bij de schepping van de wereld en bij het Oude Verbond, openbaart zich in de Incarnatie en in het Pasen van Gods Zoon en "explodeert" als het ware met Pinksteren om de missie van Christus de Heer in tijd en ruimte voort te zetten. De Geest vormt aldus de Kerk als een stroom van nieuw leven, die de geschiedenis van de mensen binnenvloeit.

4. Aan de Kerk die volgens de Kerkvaders de plaats is "waar de Geest bloeit" (CCC 749) heeft de Trooster nog vrij recent met het 2e Oecumenisch Vaticaans Concilie een hernieuwd Pinksteren gegeven, door een nieuwe onvoorziene dynamiek op te wekken.

5. Vandaag verheugt de Kerk zich nu zij ziet hoe de vernieuwing waarover de profeet Joël spreekt, wiens woorden in de Handelingen staan opgetekend, zich aan het voltrekken is: "Ik zal mijn Geest uitstorten over alle mensen" (Hand. 2,17). Jullie aanwezigheid hier is het tastbare bewijs van deze "uitstorting" van de Geest.

Daarom wil ik vandaag ten overstaan van jullie hier verzameld op het Sint-Pietersplein en van alle christenen uitschreeuwen: open jullie volgbaar voor de gaven van de Geest! Neem dankbaar en gehoorzaam de charismata aan die de Geest onophoudelijk en rijkelijk schenkt! Vergeet

niet dat elk charisma gegeven is voor een gemeenschappelijk goed, dat wil zeggen voor het welzijn van heel de Kerk!

6. Van nature zijn de charismata communicatief en laten die "spirituele affiniteit tussen personen" (verg. *Christifideles Laici*, 24) ontstaan en die vriendschap met Christus waaruit de "bewegingen" geboren worden.

Hun geboorte en verspreiding hebben in het leven van de Kerk een onverwachte en soms zelfs brekende nieuwigheid bewerkt. Het heeft dus niet ontbroken aan vragen, ongemak en spanningen; soms bracht het aanmatiging en buitensporigheden van de ene kant met zich mee en niet weinige vooroordelen en reserves van de andere kant. Het was een periode van beproeving van hun trouw, een belangrijke gelegenheid om de echtheid van hun charisma te verifiëren. Vandaag opent zich voor jullie een nieuwe etappe: die van de kerkelijke rijpheid. Dat wil niet zeggen dat alle problemen zijn opgelost. Het is veeleer een uitdaging. Een weg die jullie moeten gaan. De Kerk verwacht van jullie "rijpe" vruchten van gemeenschap en engagement.

7. In onze wereld die dikwijls beheerst wordt door een gesecculariseerde cultuur die levensmodellen zonder God koestert en aanprijst wordt het geloof van velen hard op de proef gesteld en niet zelden verstikt en uitgedoofd. We nemen daarom waar hoe dringend de noodzaak van een krachtige verkondiging en van een degelijke, diepgaande christelijke vorming is. Maar kijk, daar zijn de bewegingen en nieuwe kerkelijke gemeenschappen: zij vormen het antwoord opgewekt door de Heilige Geest op deze dramatische uitdaging aan het einde van het millennium. Zij zijn, jullie zijn, het antwoord van de Voorzienigheid.

De echte charismata kunnen niet anders dan leiden naar een ontmoeting met Christus in de sacramenten. De kerkelijke

werkelijkheid die jullie volgen heeft jullie geholpen om de roeping van het doopsel te herontdekken, om de gaven van de Geest, ontvangen in het Vormsel, in hun waarde te erkennen, om jullie toe te vertrouwen aan de barmhartigheid Gods in het sacrament van de Verzoening en vooral om in de Eucharistie de bron en het hoogtepunt van heel het christelijk leven te herkennen. Zoals nu dankzij een dergelijke krachtige kerkelijke sacramentele ervaring schitterende christelijke gezinnen zijn ontstaan die open voor het leven zijn, echte "huiskerken", zo zijn er ook vele roepingen tot het priesterschap en het religieuze leven ontloken, naast nieuwe vormen van leken-leven, geïnspireerd door de evangelische raden. In de bewegingen en in de nieuwe gemeenschappen hebben jullie geleerd dat het geloof niet een abstracte verhandeling is, noch een vaag religieus gevoel, maar dat het een nieuw leven in Christus is, opgewekt door de Heilige Geest.

8. Hoe kan men de authenticiteit van het charisma bewaren en garanderen? Het is fundamenteel dat elke beweging zich onderwerpt aan het onderscheidingsvermogen van het competente kerkelijk Gezag. Daarom kan geen enkel charisma zich onttrekken aan de plicht te refereren naar en zich te onderwerpen aan de Herders van de Kerk. Dit is de noodzakelijke garantie dat de weg die jullie gaan de juiste is!

Jullie kennen de criteria van kerkelijkheid voor de lekenverenigingen, zoals die staan in de apostolische Exhortatie *Christifideles Laici* (verg. nr. 30). Ik vraag jullie je hier altijd edelmoedig en nederig aan te houden, terwijl jullie je ervaringen invoegen in het leven van de lokale Kerken en parochies en altijd in gemeenschap blijven met de Herders en opmerkzaam op hun aanwijzingen.

9. Jezus heeft gezegd: "Vuur ben ik op aarde komen brengen, en hoe verlang ik dat het reeds oplaait!" (Lc. 12, 49). Laten wij, terwijl de Kerk zich voorbereidt om de drempel van het derde millenium te overschrijden, de uitnodiging van de Heer aannemen, opdat zijn vuur opvlamt in ons hart en dat van onze broeders.

Vandaag stijgt een groot gebed op vanaf dit cenakel op het Sint-Pietersplein: kom Heilige Geest, kom en hernieuw het aangezicht van de aarde! Kom met jouw zeven gaven! Kom Geest van leven, Geest van waarheid, Geest van gemeenschap en liefde! De Kerk en de wereld hebben Jou nodig. Kom Heilige Geest en laat de charismata die Jij geschonken hebt steeds vruchtbaarder worden. Geef nieuwe kracht en missionair elan aan jouw zonen en dochters die hier samen gekomen zijn. Verwijd hun hart en vernieuw hun christelijk engagement in de wereld. Maak hen tot moedige getuigen van het Evangelie, getuigen van de verrezen Jezus Christus, Bevrijder en Verlosser van de mens. Versterk hun liefde en trouw aan de Kerk.

Wij richten onze blik op Maria, eerste leerling van Christus, Bruid van de Heilige Geest en Moeder van de Kerk, die bij de Apostelen was tijdens het eerste Pinksteren, opdat zij ons helpt om van haar fiat te leren hoe we gehoor moeten geven aan de stem van de Geest.

Vandaag, vanaf dit plein, herhaalt Christus voor ieder van jullie: "Gaat uit over de hele wereld en verkondigt het Evangelie aan de hele schepping" (Mc. 16, 15). Hij rekent op eenieder van jullie, de Kerk rekent op jullie. "Zie - verzekert de Heer- ik ben met jullie alle dagen tot aan de voleinding van de wereld" (Matth. 28, 20). Ik ben met jullie.

Amen!

*brief van Luigi Giussani aan de leden van de Fraterniteit van
Comunione e Liberazione*

Milaan, 3 juni 1998

Bedankt, vrienden!

Wat afgelopen zaterdag 30 mei gebeurd is, is gebeurd omdat jullie, ook jullie, er waren, en wel **samen**. Alleen samen kan er iets gedaan worden. Want God is daar, waar eenheid is.

De ontmoeting met Johannes Paulus II op zaterdag was voor mij de grootste dag van onze geschiedenis, mogelijk gemaakt door de erkenning van de Paus. Het was de 'schreeuw' die God ons gaf als **een getuigenis van eenheid**, van de eenheid van de hele Kerk. Ik heb het tenminste zo gezien: we zijn een. Dit heb ik ook tegen Chiara en Kiko, die naast mij op het Sint-Pietersplein zaten, gezegd: hoe is het mogelijk om bij dergelijke gelegenheden niet onze eenheid uit te schreeuwen?

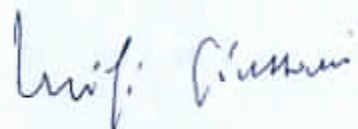
En vervolgens bemerkte ik ook heel intens voor de eerste keer het feit dat wij er zijn **voor** de Kerk, wij zijn een factor die de Kerk opbouwt. Ik voelde mezelf opgenomen in de handen en vingers van God, van Christus, die de geschiedenis vormen.

De afgelopen tijd was een tijd -en dit des te meer op zaterdag- waarin ik de verantwoordelijkheid waartoe God mij geroepen heeft werkelijk begon te begrijpen. Ik had het niet begrepen, maar 's zaterdags was het duidelijk. En deze verantwoordelijkheid is verantwoordelijkheid in de mate dat het zichzelf aan anderen meedeelt juist als verantwoorde-

lijkheid. Dit is waar als het voor de hele Kerk is, en dus voor de hele beweging; als het een gehoorzaamheid is aan het feit dat -zoals St. Paulus zegt- "Niemand voor zichzelf alleen leeft, en niemand voor zichzelf alleen sterft. Zolang wij leven, leven wij voor de Heer, en sterven wij, dan sterven wij voor de Heer: of wij leven of sterven, Hem behoren wij toe" (Rom. 14, 7-8).

God zelf is aan het werk in wat wij doen: "God is alles in alles". Onze verantwoordelijkheid is er voor de eenheid tot aan het punt dat wij zelfs het kleinste goed dat in de ander aanwezig is erkennen en waarderen.

Vol genegenheid,

A handwritten signature in dark ink, appearing to read "Luigi Giussani". The script is cursive and somewhat stylized.

don Luigi Giussani